

Gromada, Wiktor

Ludność, przemysł i handel

Notatki Płockie 19/3-77, 15-20

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ludność, przemysł i handel

Liczba ludności w powiecie sierpeckim przed drugą wojną w granicach obecnych wynosiła około 90 tys. osób. Polacy stanowili — 97,5% Niemcy i Żydzi — 2,5%. Przyrost naturalny w latach 1931—1938 wahał się w granicach 12—13 promili. W 1931 r. w granicach obecnych powiatu zamieszkiwało — 81.508 osób, zaś w granicach dawnych — 83.246 osób. Przy rocznym przyroście naturalnym 12—13 promili liczba ludności w 1938 r. wynosiła ponad 90 tys. mieszkańców. W tej części Polski ruchy migracyjne ludności ze wsi do miasta były minimalne, z uwagi na brak rozwijającego się przemysłu.

Miasto Sierpe w 1900 r. liczyło 8,6 tys. osób, w 1921 — 6,7 tys., 1931 — 10 tys., w 1938 — 13,3 tys. mieszkańców.

Pierwszy powojenny spis ludności 1946 r. wykazał 9,3 tys. mieszkańców, a zatem ubytek ludnościowy w samym tylko Sierpcu wynosił 4.000 osób. Spowodowany był działaniami wojennymi okupanta.

W pierwszych latach powojennych mieszkańcy miasta masowo wyjeżdżali na tereny Ziemi Północnych i Zachodnich oraz do innych miast, w których intensywnie rozwijał się przemysł. Dlatego też zaznaczał się bardzo powolny wzrost liczby ludności w mieście w 1946 roku — 9,3 tys. mieszkańców, w 1949 r. — 9,9, w 1950 r. — 9,0, w 1955 — 10,1, w 1960 — 10,2, w 1965 r. — 11,5, w 1970 r. — 12,8, w 1972 r. — 13,2 tys. mieszkańców.

Wies sierpecka podobnie jak i inne w tej części Polski była nadmiernie przeludniona, liczyła ponad 72.000 mieszkańców.

Poza granicami powiatu żyje pewna liczba byłych mieszkańców powiatu — głównie na kontynencie Ameryki Północnej. Emigracja była nasiloną głównie w okresie międzywojennym miała charakter zarobkowy. O stanie umysłowym ludności powiatu w okresie międzywojennym dobitnie mówią następujące liczby: w 1921 roku na terenie powiatu było aż 33,2% analfabetów od 16 lat, zaś w 1916 roku powstała pierwsza szkoła średnia — gimnazjum prywatne „Macierz”. W okresie trzydziestu lat w powiecie powstało pięć szkół pełnośrednich plus zasadnicze szkoły rolnicze. We wszystkich typach szkół pobiera naukę 3 tys. osób.

Kształtowanie się naturalnego ruchu ludności

Na ruch naturalny ludności składa się zawieranie małżeństw, urodzenia żywe, zgony, przyrost naturalny i zgony niemowląt. Zjawiska te są mierzone wskaźnikami natężenia w przeliczeniu na 1000 mieszk. Przebiegały one w pow. sierpeckim podobnie jak w całym kraju, woje-

wództwie, z tym że w latach 1950—60 i 60—70 wskaźnik zawierania małżeństw wahał się wokół 9 promili, a w następnym dziesięcioleciu (1960—70) obniżył się do 6,3 i 6,7 promili, spadł również wskaźnik zgonów z 10,2 na 8,4 promili, wskaźnik urodzeń żywych obniżył się z 29,9 do 18,3 promili. Przyrost naturalny w okresie trzydziestolecia spadł z 19,5 do 8,6 promili, a zgony niemowląt ze 102,9 w 1947 d. do 64,1 w 1956 r. i 49,8 promili. Szczególnie duży spadek zgonów niemowląt nastąpił na wsi — 47 promili.

Powyższe tendencje ruchu ludności wyrażają przede wszystkim zmiany w polityce ludnościowej naszego Państwa, która z pronalisticznej w latach 1945—1956 zmieniła się w umiarkowanie analityczną w latach następnych.

Spadek przyrostu naturalnego jest przede wszystkim — jak wykazują badania — wynikiem legalnego przerywania ciąży. Spadek zgonów niemowląt wymownie świadczy o systematycznie rozwijającej się działalności służby zdrowia w dziedzinie opieki nad matką i dzieckiem. Przyrost naturalny w powiecie na ogół kształtował się powyżej średniej dla województwa.

Ruch migracyjny (wędrórkowy)

Okres trzydziestolecia PRL w powiecie charakteryzuje się masowym ruchem migracyjnym ludności. W tym okresie ponad 20 tys. osób opuściło powiat. Tylko w 1965 roku odpłynęło z terenu powiatu na inne tereny 2.277 osób, w tym ze wsi — 1.692, a z miasta — 315, do miasta napłynęło w tym samym roku 1311, ubytek ludnościowy wyniósł w 1965 roku 696 osób. W dalszym ciągu obserwuje się odpływ ludności i tak w 1972 roku wyniósł on — 848 osób, co stawia nasz powiat na czołowym miejscu w województwie. Szczególnie silny był ruch migracyjny ze wsi pow. sierpeckiego do Płocka w okresie budowy zakładu petrochemicznego. Z badań wynika, że odpływa ludność młoda po ukończonej szkole zawodowej i studiach wyższych, chociaż ostatnio młodzież mająca przygotowanie zawodowe z zakresu mleczarstwa i mechanizacji rolnictwa znajduje dobre warunki pracy i tym samym pozostaje w powiecie.

Gęstość zaludnienia

Średnia gęstość zaludnienia — 67 osób na jeden km² wskazuje na dość małe uprzemysłowienie terenu. Są w powiecie gminy o gęstości zaludnienia 43 mieszkańców na 1 km². Do nich należą: Rościszewo, Siemiątkowo i Szcutowo,

ale są też gminy jak Mochowo, Gozdowo, Sierpc, gdzie gęstość zaludnienia przekracza 50 mieszkańców na 1 km². Średnia gęstość zaludnienia w województwie wynosi 57 mieszkańców na 1 km². Najniższa gęstość zaludnienia występuje na obszarach słabo zurbanizowanych tj. w powiecie Łosice, Przasnysz, Żuromin — poniżej 50 osób na 1 km² powierzchni.

Struktura demograficzna ludności

Na jakościowy rozwój ludności składają się przeobrażenia jej struktury demograficznej zawodowej i społecznej.

Oprócz ruchu naturalnego i migracyjnego na strukturę demograficzną ludności powiatu z resztą jak i całej Polski wywarły poważny wpływ dwie wojny światowe.

W grupie wiekowej ludności można wyróżnić dwie grupy najmniej licznych roczników urodzonych w czasie pierwszej i drugiej wojny światowej oraz dwie grupy roczników wyższych z okresów powojennych. Roczники niżowe urodzone w okresie pierwszej wojny światowej — osiągnęły w 1967 roku wiek 50—54 lata. Roczники urodzone w czasie drugiej wojny — obecnie znajdują się w wieku 30 i 31—35 lat. Po obu wojnach następował proces szybkiego wyrównania strat ludnościowych i stosunkowo liczne urodzenia, co znajduje odbicie w grupie wiekowej — 13—26, a szczególnie 17—22 lat oraz w grupie — 60—69 lat.

Następowanie roczników wyżu i niżu demograficznego zmienia w sposób zasadniczy strukturę wieku ludności. Z powodu spadku liczby urodzeń zmniejsza się grupa ludności od 0—12 lat, zaś grupa ludności w wieku produkcyjnym jest stosunkowo duża — 52% ogółu ludności.

Na 72.525 osób zamieszkałych w powiecie w 1972 roku — w Polsce Ludowej urodziło się 38.499, co stanowi 53% ogółu ludności powiatu. Ponad 50% całego zaludnienia stanowi ludność w wieku 18—59 lat, a z grupą wiekową 15—18 lat ponad 60%. 86% ludności nie przekroczyła 60-tego roku życia. Potencjał ludzki powiatu jest więc duży, młody i prężny. Proces odmładzania struktury ludności w wieku produkcyjnym będzie postępował do 1980 roku i w zasadzie nie powtórzy się do końca XX wieku.

Widoczny jest już w skutkach społecznych proces starzenia się ludności w wieku lat 60 i powyżej. Wzrósł on w 1970 roku w porównaniu do 1965 r. z 9,7 do 13,1. Szczególnie silnie wzrasta udział osób starszych wśród ludności wiejskiej. Ma to doniosłe konsekwencje społeczno-ekonomiczne, wymaga bowiem większych nakładów na pomoc społeczną dla osób nie samodzielnych ekonomicznie.

Struktura społeczno-zawodowa

Przemiany ustrojowe, polityczne i ekonomiczne dokonane w okresie Polskiej Ludowej — spowodowały również i w powiecie sierpeckim

zmiany struktury społeczno-zawodowej. W wyniku upaństwowienia i uspołecznienia podstawowych środków produkcji — powstał potencjał socjalistyczny, a jego znaczenie systematycznie wzrasta, mimo że w dalszym ciągu nie małą rolę odgrywa gospodarka nieuspołeczniona — szczególnie na wsi.

Poniższa tabela ilustruje główne źródła utrzymania ludności w powiecie sierpeckim.

Główne źródło utrzymania	1950	1960	1970	1973
ze źródeł poza rolnic.	24,7%	29,6%	38,9%	39,5%
z rolnictwa	75,3%	70,6%	61,9%	60,5%
w województwie				
ze źródeł poza rolnic.	38,0%	46,9%	57,5%	59,0%
z rolnictwa	62,0%	53,1%	42,5%	41,0%

Podstawą do utrzymania przeważającej części ludności jest rolnictwo, gdyż w 1973 roku utrzymywało się ponad 60% ludności, zaś w województwie — 41% ogółu ludności.

Przeobrażenia struktury społeczno-zawodowej ludności w powiecie odbywają się stosunkowo wolno i stopniowo zmniejsza się procent ludności rolniczej, co ma ścisły związek ze wzrostem urbanizacji obszarów podmiejskich i miejskich.

A oto dane liczbowe ilustrujące wzrost zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej: — w 1950 roku — 5 026, w 1955 roku — 5 386, w 1960 roku — 6 121, w 1964 roku — 6 883, w 1968 roku — 8 074, w 1972 roku — 9 323, w 1973 roku — 10 327.

Udział gospodarki uspołecznionej systematycznie wzrasta, zaś sektor nieuspołeczniony zmienił charakter w porównaniu z okresem międzywojennym, a więc znacznie się skurczył. Przeważają warsztaty rzemieślnicze, rodzinne. W wyniku rewolucji społecznej zniknęli prywatni kupcy, obszarnicy a także ludność bezrobotna.

Struktura zatrudnienia w gospodarce uspołecznionej w 1972 r. przedstawiała się następująco:

Ogółem zatrudnionych — 9 323, w tym kobiet — 3 367 (36%) w tym:

- przemysł — 1 616 w tym kobiet — 556
- budownictwo — 791 w tym kobiet — 37
- rolnictwo — 974 w tym kobiet — 234
- leśnictwo — 136 w tym kobiet — 18
- transport i łączność — 1742 w tym kobiet — 194
- handel — 1174 w tym kobiet — 710
- gospodar. mieszk. — 226 w tym kobiet — 39
- oświata — 1073 w tym kobiet — 777
- kultura — 62 w tym kobiet — 38
- ochrona zdrowia — 493 w tym kobiet — 363
- finanse — 162 w tym kobiet — 110
- administracja — 329 w tym kobiet — 192
- pozostałe gałęzie gospodarki — 545 w tym kobiet — 94.

Rozwój zatrudnienia

Ze względu na dużą liczbę ludności rolniczej w powiecie dynamikę zatrudnienia trzeba rozpatrywać w szerokim zakresie pojęcia „zatrudnienie”, tj. biorąc pod uwagę nie tylko wykonujących pracę podporządkowaną i najemną w sektorach uspołecznionych i nieuspołecznionych poza rolnictwem, lecz również samodzielnie gospodarujących i pracujących członków rodziny, pracujących na rachunek własny w indywidualnych gospodarstwach rolnych i w warsztatach rzemieślniczych czyli wszystkich pracujących zawodowo. Z uwagi na brak źródeł z lat 1946—53 posłużyłem się danymi liczbowymi z lat 1959—72:

Wyszczególnienie	rok 1959	rok 1972
Zasoby siły roboczej	38 784	39 995
w tym mężczyźni	19 121	20 901
kobiety	19 657	19 094
Ludność w wieku zdolności do pracy	33 704	37 125
w tym mężczyźni	17 355	18 915
kobiety	16 349	18 200
Ludność pracująca	34 872	36 263
w tym mężczyźni	17 731	18 160
kobiety	17 141	18 103
a) poza rolnictwem	5 204	10 370
w tym mężczyźni	3 798	6 718
kobiety	1 406	3 652
b) w rolnictwie	29 668	25 893
w tym mężczyźni	13 933	11 448
kobiety	15 735	14 445

W ogólnym wzroście czynnych zawodowo przeważają kobiety, dlatego odsetek pracujących zawodowo kobiet poza rolnictwem zwiększył się z 1.404 osób w 1959 roku do 3.718 w 1972 roku. Mężczyźni powiększyli stan zatrudnienia działu gospodarki poza rolnictwem z 3.798 do 6.652. Systematycznie zmniejsza się liczba zatrudnionych w rolnictwie —

z 29.668 osób w 1959 r. do 25 893 w 1972 roku a więc o 3.718 osób w ciągu 13 lat.

Na obszarach wiejskich o dużej liczbie osób zatrudnionych w rolnictwie — współczynnik aktywności zawodowej kobiet jest z reguły wyższy od przeciętnego. Wpływa na to fakt dużej aktywności kobiet w indywidualnych gospodarstwach rolnych. Najszybszy wzrost zatrudnienia nastąpił w takich działach gospodarki narodowej jak przemysł — o 17%, finansach i ubezpieczeniach — 13%, w transporcie i łączności — o 6,9%. Zmniejszeniu uległo zatrudnienie w administracji państwowej — o 10,9%.

W świetle rejestrów pośrednictwa pracy — powiat nasz posiadał od 1958 roku do 1972 roku nadwyżki siły roboczej ponad 800 osób rocznie. Powiat sierpecki w tym względzie zajmuje pierwsze miejsce w województwie warszawskim.

Struktura wykształcenia zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej przedstawia się następująco:

Wyszczególnienie	Zatrudnienie	Struktura zatrudnienia w %		
		powiat	województwo	kraj
Zatrudnienie w 1972 r.	9 286	100,0	100,0	100,0
wykształ. wyższe	226	2,8%	4,3%	5,5%
wykształ. śred. zawod.	1 654	17,8%	16,8%	14,4%
wykształ. ogólnokształc.	953	10,4%	7,3%	5,7%
wykształ. zasad. zawod.	823	8,9%	15,7%	17,9%
wykształ. podstawowe	5 593	60,2%	55,9%	56,5%

W porównaniu ze średnią wojewódzką i krajową powiat sierpecki posiadał w 1972 roku mniejszy odsetek kadr z wykształceniem wyższym i zawodowym.

Struktura kadr wg poziomów wykształcenia w poszczególnych działach gospodarki powiatowej w 1971 r. przedstawiała się następująco:

Działy gospodarki narodowej a) powiat b) województwo	Ogółem	Wykształcenie					
		wyższe	śr. zaw.	śr. og.	zas. zaw.	podstaw.	
Przemysł	a)	100,0	0,7	5,6	8,7	8,6	76,4
	b)	100,0	2,6	11,0	5,1	21,3	60,4
Budownictwo	a)	100,0	1,3	5,7	1,3	13,6	78,1
	b)	100,0	3,9	10,5	4,5	19,8	62,1
Rolnictwo	a)	100,0	3,3	14,5	6,2	13,0	63,0
	b)	100,0	3,9	14,2	4,3	11,9	65,7
Transport i łączność	a)	100,0	—	4,1	7,8	11,7	76,4
	b)	100,0	0,7	7,8	8,0	15,1	68,4
Handel	a)	100,0	0,6	14,6	18,8	8,2	57,8
	b)	100,0	1,7	15,0	12,0	15,5	55,8
Gosp. kom. i mieszk.	a)	100,0	1,8	9,4	7,2	7,0	74,8
	b)	100,0	2,9	14,2	9,2	10,6	63,1

Działy gospodarki narodowej a) powiat b) województwo	Ogółem	Wykształcenie					
		wyższe	śr. zaw.	śr. og.	zas. zaw.	podstaw.	
Oświata i wych.	a)	100,0	8,8	84,2	0,8	0,8	5,4
	b)	100,0	11,9	62,1	2,6	2,0	21,4
Ochrona zdr. i kult. fizyczna	a)	100,0	16,0	33,9	4,9	9,8	35,4
	b)	100,0	14,5	26,4	6,9	9,1	43,1
Administracja	a)	100,0	9,4	29,4	29,9	1,8	29,4
	b)	100,0	9,9	34,0	27,4	4,7	29,9

Najniższy poziom wykształcenia występował w takich działach gospodarki jak: budownictwo, transport, łączność przemysł oraz gospodarka komunalna i mieszkaniowa

Zapotrzebowanie na kadry kwalifikowane do 1975 r.

Zapotrzebowanie na kadry kwalifikowane w gospodarce społecznej wynikające z przy-

rostu nowych miejsc pracy wynosić ma ponad 2000 osób, w tym kobiet około 1000.

Przy założeniu pełnego pokrycia zapotrzebowania na kadry kwalifikowane wynikające z planów rozwojowych zakładów pracy struktura zatrudnienia w 1975 roku w poszczególnych działach gospodarki narodowej kształtować się będzie następująco:

Działy gospodarki narodowej	Ogółem	Wykształcenie				
		wyższe	śr. zaw.	śr. ogóln.	zas. zaw.	podstaw.
Ogółem	100,0	4,9	32,9	9,1	38,8	14,3
Przemysł	100,0	2,4	21,0	6,0	43,6	27,0
Budownictwo	100,0	2,8	21,0	0,3	66,2	11,9
Rolnictwo	100,0	6,3	28,5	5,3	46,2	13,7
Transport i łączność	100,0	0,8	17,7	7,0	58,0	16,5
Handel	100,0	1,6	23,6	30,8	31,0	13,0
Oświata i wychowanie	100,0	29,6	60,4	0,5	5,9	3,6
Ochrona zdrowia	100,0	29,6	58,6	4,7	6,2	2,9

Powyższa struktura wykazuje wysokie zapotrzebowanie gospodarki na kadry z wykształceniem wyższym w szkolnictwie i służbie zdrowia. Zmniejszy się i to dość znacznie zatrudnienie pracowników z podstawowym wykształceniem, zaś bardzo wzrośnie liczba zatrudnionych z wykształceniem zasadniczym zawodowym. Wymaga tego unowocześnianie przemysłu, wprowadzanie coraz bardziej skomplikowanych maszyn i urządzeń do zakładów pracy.

Również ulegają poprawie warunki mieszkaniowe ludności. W 1960 roku w powiecie sierpeckim 2,8% mieszkań wyposażonych było w wodociągi, zaś w 1970 roku już 11,2%, a 8,2% mieszkań posiadało ustępy splukiwane, podczas gdy w 1960 roku ustępy splukiwane były w zaledwie w 1,7% mieszkaniach.

PRZEMYSŁ

Powiat sierpecki należy do grupy powiatów ubogich w zakłady przemysłowe w województwie warszawskim. Jest to rezultat historycznego układu oddziaływania różnorodnych czynników (geograficznych, ekonomicznych), spośród których brak surowców mineralnych

o poważnym znaczeniu gospodarczym odegrał istotną rolę. Według dotychczasowego rozeznania geologicznego na obszarze powiatu znacznie przemysłowe mają tylko takie surowce jak żwir i piasek oraz w mniejszym stopniu glina. Toteż z punktu widzenia miejscowej bazy surowcowej tylko ta gałąź produkcji oraz przemysł rolno-spożywczy (z uwagi na rolniczy charakter powiatu) mają możliwości rozwoju. Pozostałe gałęzie przemysłu rozwijały się w minionych latach z dala od Sierpca (w Warszawie, Toruniu, Płocku) nie też dziwnego, że przeciętny odpływ ludności z terenu powiatu wynosił ponad 800 osób rocznie. Ani Sierpc, ani też pozostałe obszary nie posiadają zakładów przemysłowych z grupy przemysłu ciężkiego. Drobne zakłady występujące w Sierpcu i Raciążu z grupy państwowej i spółdzielczej w 1973 roku zatrudniały 1524 osoby, podczas gdy w 1959 roku zatrudniały zaledwie 852 pracowników.

W ostatnich latach zostały oddane do użytku takie zakłady jak: browar — zatrudniający 251 osób, wytwórnia pasz treściwych „Bacutil” — zatrudniający 77 osób Proszkownia Mleka w Raciążu — zatrudniająca 188 osób.

Produkcja ważniejszych wyrobów przemysłowych w 1972 roku przedstawiała się następująco:

- cegła pełna — zwykła palona tej — 6 329
- kafle — 389
- mieszkanki paszowe — Mg — 29 418
- mieszkanki paszowe PZGS — Mg — 11 489
- piwo — hl — 92 721, a w 1973 — 372 053
- mięso z uboju w wadze bitej — ton — 308,9
- tłuszcze zwierzęce — ton 28,5
- masło — ton 1 269,3 a w 1973 r. — 1 357
- pieczywo zwykle i pół cukier ton — 4 694 a w 1973 — 4802,0.

Przemysł terenowy sprzedał wyroby własnej produkcji wg cen bieżących za 370 milionów złotych. W sprzedaży wyróżniają się spółdzielnie mleczarskie w Raciążu i Sierpcu, które w 1972 roku sprzedały produkty na ogólną sumę 172 milionów złotych.

Na baczniejszą uwagę zasługuje młynarstwo, którego rozwój przypada na wiek XIX i XX. W wieku XVIII powstają młyny wodne w miejscowościach Troska, Nadolnik, Borkowo, Studzieniec, Sierpc, (dwa młyny) Mieszczyk, Malanowo, Łukomie.

Budowane były nad rzekami, z których czerpano energię do napędu młyna. W samym Sierpcu obok młyna wodnego zostały wybudowane dwa wiatraki (Zalewskiego i Przedpełskiego), w których wykorzystywano energię wiatru. W 1912 roku zostaje wybudowany pierwszy młyn w Sierpcu o napędzie przez silnik spalinowy. Był to pierwszy młyn w powiecie wyposażony jak na owe czasy w urządzenia. Zainstalowano w nim cztery mławniki, odsiewacze, wialnie do czyszczenia zboża. Wydajność młyna wynosiła do 18 ton mąki na dobę. Drugim podobnym młynem w Sierpcu był młyn przy ul. Dzierżyńskiego (d. właśc. Gede). Posiadał obok mławników walcowanych — kamienie młyńskie. Wydajność jego wynosiła — 29 ton na dobę. W tym też czasie powstał młyn w Raciążu o podobnej wydajności. W czasie okupacji w młynach zniesiono napęd spalinowy na elektryczny. Po zakończeniu wojny młyny zostały upaństwowione i powstało Przedsiębiorstwo „Zespół Młynów w Sierpcu”, następnie nazwano je Zakładami Młynarskimi, a obecnie noszą nazwę „Zakłady Zbożowo-Młynarskie”. W wyniku ciągłej modernizacji młynów rośnie ich wydajność i tak w 1951 r. każdy młyn dawał 23 tony mąki na dobę, w 1961 r. — 50 ton mąki na dobę w 1972 r. — 70 ton mąki na dobę. Również w latach powojennych powstają nowe zakłady związane z młynarstwem — magazyny zbożowe w Koziębrodach, Raciążu, Gozdowie, stanowiące zaplecze dla młynów. W 1969 roku oddano do użytku pierwszą w województwie nowoczesną płatkarnię za 47 milionów zł.

W 1969 roku liczba zatrudnionych wynosiła 192 osoby, zaś w 1973 — 329 osób. Wraz z rozwojem i unowocześnianiem zakładów następowało zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę. Kadry dla Zakładów Zbożowo-Młynarskich kształcą: Państwowe Gimnazjum Mły-

narskie w Krajencach, Liceum Przemysłu Spożywczego w Zabrze, w Toruniu, Wyższa Szkoła Rolnicza w Poznaniu i w Warszawie.

Najmłodszym zakładem jest „Browar”, który czynny jest od 1 czerwca 1972 r. Pierwszy rozlew piwa odbył się 21 lipca 1972 roku. Koszt budowy obiektu wyniósł — 190 milionów zł.

Wyposażony został w większości w urządzenia polskiej produkcji. Wyrabiane są dwa gatunki piwa: jasne pełne i kasztelańskie. Roczna produkcja wyniosła w 1973 r. 390 tys. hektolitrow. Zasięg sprzedaży piwa obejmuje województwa: łódzkie, kieleckie wrocławskie, bydgoskie. Zakład zatrudnia ponad 250 osób wysoko kwalifikowanych.

Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Sierpcu

Mleczarnia została założona w 1928 roku przez Stanisława Kołodziejczyka. Po wyzwoleniu została upaństwowiona. W 1948 roku nadano jej nazwę — Państwowy Zakład Mleczarski, a w 1967 r. przemianowano na Okręgową Spółdzielnię Mleczarską. Podporządkowana jest Wojewódzkiemu Związkowi Spółdzielni Mleczarskich. Mleczarnia była kilkakrotnie modernizowana, obecnie jest wyposażona w nowoczesne urządzenia, przetwarza mleko na sery i masło. Zatrudnia ponad 70 pracowników wysoko kwalifikowanych. Ostatnio rocznie przetwarza ponad 25 milionów litrów mleka. Wartość produkcji wynosi ponad 75 milionów zł w stosunku rocznym. W ramach 20 miliardów — zakład dał dodatkową produkcję ponad 240 tysięcy złotych.

HANDEL W MIEŚCIE

PSS (WPSS) Spółdzielnia Spożywców „Społem” powstała w marcu 1945 r. Początkowo spółdzielnia posiadała tylko jeden sklep i olejarnię, ponadto prowadziła sprzedaż wapna, cementu i papy. Przy końcu 1945 roku powstały dalsze dwa sklepy spożywcze. Sukcesywnie następował rozwój spółdzielni do czasów obecnych.

W początkowym okresie działalność spółdzielni była ograniczona. Handel znajdował się jeszcze w rękach prywatnych. W następnych latach 1946—49 spółdzielnia przyjmowała coraz większą ilość sklepów od prywatnych właścicieli. Były to sklepy małe i takimi w większości pozostały do dziś. W latach 1950—55 likwidowana była sieć sklepów prywatnych. W tym czasie spółdzielnia przejęła dystrybucję podstawowych artykułów spożywczych. Od 1956 roku obserwuje się dynamiczny rozwój Spółdzielni Spożywców „Społem”. Spółdzielnia prowadzi sprzedaż wszystkich artykułów spożywczych i przemysłowych.

W 1957 r. na terenie miasta powstaje nowe przedsiębiorstwo handlowe — „Miejski Handel Detaliczny”. MHD stał się partnerem PSS w sprawach zaopatrzenia ludności miasta w potrzebne artykuły spożywcze jak i przemysłowe. Zorganizował Dom Dziecka, w którym

można było kupić zabawki dla dzieci, ubranka, obuwie itp. W 1960 roku Spółdzielnia Spożywców wybudowała dom spółdzielczy przy ulicy Tulowieckiego 27, w którym zostały zlokalizowane wszystkie biura i dwa sklepy. W 1969 r. spółdzielnia wybudowała pawilon przy ulicy Dworcowej, a obecnie buduje kilka nowoczesnych pawilonów. Spółdzielnia stosuje wszystkie formy sprzedaży. Prócz usług handlowych spółdzielnia prowadzi wszelkiego rodzaju usługi na rzecz swoich członków i ludności miasta (np. „Praktyczna Pani”), salon fryzjerski, wypożyczanie sprzętu gospodarstwa domowego, magiel elektryczny, wypożyczalnia łyżew. Spółdzielnia prócz sklepów posiada własne zakłady produkcyjne (masarnie, dwie piekarnie, wytwórnice wód gazowych i zakłady gastronomiczne). Ogółem Spółdzielnia Spożywców w Sierpcu w 1973 r. posiadała 42 punkty sprzedaży i zatrudniała około 230 pracowników.

Wojewódzkie Przedsiębiorstwo Handlu Spożywczego (dawne MHD) powstałe w 1957 r. obejmuje swoją działalnością trzy miasta na terenie dwóch powiatów. Są to zakłady MHD w Sierpcu, gdzie znajduje się siedziba przedsiębiorstwa, oraz w Raciążu i w Żurominie. Głównymi kierunkami działania przedsiębiorstwa są:

- obrót towarowy, który stanowi podstawową działalność,
- żywienie zbiorowe,
- produkcja masarnicza,
- działalność pomocnicza, w skład której wchodzi usługi transportowe i targowiska.

Sieć punktów sprzedaży wg stanu na dzień 31 grudnia 1973 roku przedstawiała się następująco:

— sklepy ogółem	— 49
w tym	
— branży przemysłowej	— 26
— branży spożywczej	— 23
— stoisk	— 8
— kiosków	— 3

z tego:

S i e r p c

— sklepów przemysłowych	— 12
— sklepów spożywczych	— 19
Razem	— 31

R a c i a ż

— sklepów przemysłowych	— 6
— sklepów spożywczych	— 2
Razem	— 8

Ż u r o m i n

— sklepów przemysłowych	— 8
— sklepów spożywczych	— 2
Razem	— 10

Ogólna powierzchnia sklepów w m² wynosiła — 3 609 z tego:

— sale sprzedażowe	— 2 266 m ²
— zaplecza	— 1 343 m ²

Przedsiębiorstwo zatrudnia ponad 230 pracowników, w obrocie towarowym 133, w tym 113 kobiet.

- w gastronomii — 52 w tym 50 kobiet,
- w produkcji masarniczej — 14 w tym 2 kobiety.
- w działalności pomocniczej — 14,
- w administracji — 13.

Handel tak w okresie międzywojennym jak i obecnie jest podstawowym czynnikiem utrzymującym rozwój ośrodka miejskiego. Tradycyjnie wypełnia jego funkcje miastotwórcze, dzięki którym Sierpc od dawna odgrywał rolę wielkiego ośrodka handlowego, ośrodka, w którym ludność rolnicza zaopatrywała się w szereg potrzebnych jej artykułów, przywoziła zaś i sprzedawała zboża, warzywa, zwierzęta hodowlane oraz artykuły nabiałowe.

Dzięki wymianie towarowej, jaka dokonywała się w mieście, Sierpc do chwili obecnej nie utracił związku ze swoim zapleczem rolniczym, pozostał dla sąsiednich terenów aktywnym ośrodkiem typu miejskiego.

W ostatnich latach rozwój sieci sklepów wielobranżowych we wszystkich większych wsiach spowodował, że ludność rolnicza powiatu zaopatruje się tylko w te artykuły, których brak odczuwa w najbliższych sklepach GS. Obrót towarowy na terenie powiatu zatrudnia 1174 osoby, z czego na terenie miasta 850 osób.

Obserwuje się dalszy wzrost istniejącej sieci handlu uspołecznionego na terenie powiatu oraz dobre zaopatrzenie istniejących sklepów. Rozwój handlu w mieście idzie w kierunku całkowitego zaspokojenia potrzeb miejskich i wiejskich w stopniu takim, by ludność po artykuły przemysłowe i konsumpcyjne przestała jeździć do Płocka, Rypina lub Brodnicy a mogła zaopatrzyć się w nie w Sierpcu.

Obecnie poważne znaczenie mają zakłady zaopatrujące wieś w maszyny i narzędzia rolnicze. Tego typu punkty sprzedaży winny być zakładane nie tylko w mieście, ale również i we wsiach powiatu sierpeckiego.